

Sygn. akt IV CSK 688/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 lipca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z powództwa W. F.
przeciwko Spółdzielni Handlowo - Usługowej I. w O.
o uchylenie uchwały,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 6 lipca 2016 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 9 czerwca 2015 r.

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania
kasacyjnego Sądowi Apelacyjnemu.**

UZASADNIENIE

Powód W. F. wniósł o uchylenie uchwały Rady Nadzorczej Spółdzielni Handlowo-Usługowej I. z dnia 25 kwietnia 2014 r. o wykluczeniu ze Spółdzielni.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 9 czerwca 2015 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w O. z dnia 8 grudnia 2014 r. i uwzględnił powództwo.

Podstawa faktyczna rozstrzygnięć sądów obu instancji była zgodna. Ustalono, że pozwana jest spółdzielnią pracy osób niepełnosprawnych, mająca dziesięciu członków. Od 2012 r. trwa w niej konflikt wywołany propozycją powoda, pełniącego wówczas funkcję Prezesa Spółdzielni, dotyczącą jej przekształcenia w spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością przy zróżnicowaniu wielkości udziałów dotychczasowych członków. W czerwcu 2012 r. powód został odwołany i zatrudniony jako administrator budynków. Od tego czasu prawie nieprzerwanie przebywa na zwolnieniach lekarskich. Powód podejmował liczne działania zmierzające do zakwestionowania prawidłowości i legalności funkcjonowania organów oraz działań członków Spółdzielni, m.in. kierował wystąpienia zarzucające przywłaszczenia mienia, oszustwa, działania na szkodę pozwanej. Prokuratura postanowieniem z dnia 16 maja 2013 r. odmówiła wszczęcia śledztwa z doniesienia powoda w sprawie nadużyć uprawnień i wyrządzenia znacznej szkody w majątku Spółdzielni. Lustracja przeprowadzona przez Krajowy Związek Rewizyjny Spółdzielni Inwalidów i Spółdzielni Niewidomych wiosną 2014 r. nie wykazała nieprawidłowości w zakresie legalności, gospodarności i rzetelności jej działania. W dniu 27 marca 2014 r. na Walnym Zgromadzeniu Członków Spółdzielni odczytano, skierowane do niego, pismo powoda opatrzone tą datą, zarzucające imiennie Prezesowi i członkom Rady Nadzorczej podejmowanie działań groźących wyrządzeniem szkody Spółdzielni, podważające profesjonalizm, rzetelność i legalność ich zachowania, w tym m.in. wyprzedawanie majątku, nakłanianie do składania fałszywych zeznań, fałszowanie dokumentacji. Stwierdzono nim, że „doprowadzi to do sprawiedliwych osądów upoważnionych do tego organów i to już niedługo. Czas najwyższy aby izolować z życia publicznego tych, którzy naruszają nie tylko granice wolnego smaku, właściwego zachowania, ale i podstawowe dobro człowieka (...). Niestety ale dla niektórych z was skończy się to

odebraniem określonych uprawnień czy też możliwości ze względu na fałszowanie dokumentów, dalszego wykonywania zawodu. Nie wycofuję się z treści żadnych pism, jakie złożyłem spółdzielni, gdyż jak wielokrotnie podkreślałem nie pozwolę na to, żeby Inka zniknęła z mapy gospodarczej O. Pismo powyższe składam jako członek spółdzielni we własnym imieniu (...). Jeżeli Walne Zgromadzenie uzna że napisałem nieprawdę, to przytoczę słowa (...) "to idźcie z tym do sądu". Pozwana wezwała powoda do złożenia wyjaśnień w związku z naruszeniem zasad współżycia społecznego w sposób nie dający się pogodzić z podstawowymi obowiązkami członka Spółdzielni, wskazując że może złożyć wyjaśnienia w siedzibie Spółdzielni w każdym dniu roboczym od 10 do 24 kwietnia 2014 r. w godzinach od 9.00 do 10.00, jednak nie skorzystał on z tej możliwości. Rada Nadzorcza uchwałą nr 2/2014 z dnia 25 kwietnia 2014 r. wykluczyła powoda z grona członków Spółdzielni. Jako podstawę wykluczenia wskazała art. 24 § 2 w zw. z art. 193 § 1 pkt 1 i 2 prawa spółdzielczego w zw. z § 22 ust. 2 pkt 1 i § 22 ust. 2 pkt 2 statutu w zw. z § 18 ust. 1 pkt 1 statutu. W uzasadnieniu uchwały wskazano, że powód w piśmie z dnia 27 marca 2014 r. naruszył dobre imię osób wchodzących w skład organów pozwanej, naruszył zasady współżycia społecznego, zachowanie dobrej atmosfery pracy jest obowiązkiem członka Spółdzielni, a nagromadzenie wyrażeń obraźliwych wskazywało na działanie świadome, podjęte w celu pokrzywdzenia innych członków. Zgodnie z § 22 Statutu Spółdzielni Handlowo-Usługowej I. w O. wykluczenie członka mogło nastąpić, gdy z jego winy dalsze pozostawanie w Spółdzielni nie dało się pogodzić z postanowieniami Statutu lub z zasadami współżycia społecznego, m.in. w razie naruszenia obowiązków członkowskich albo umyślnego działania na szkodę Spółdzielni, a w szczególności uporczywego i świadomego naruszania Statutu, obowiązujących w Spółdzielni regulaminów i uchwał jej organów. Przed podjęciem uchwały Rada Nadzorcza miała obowiązek wysłuchać wyjaśnień zainteresowanego członka. Wykluczenie nie mogło nastąpić po upływie jednego miesiąca od daty uzyskania przez Spółdzielnię wiadomości o okolicznościach je uzasadniających. Powód wniósł odwołanie do Walnego Zgromadzenia. Na Nadzwyczajnym Walnym Zgromadzeniu Członków Spółdzielni w dniu 7 lipca 2014 r., na którym powód nie stawiał się, podjęto uchwałą odmawiającą uchylecia uchwały Rady Nadzorczej.

Uczestniczyło w nim 9 z 10 osób uprawnionych, 7 głosowało za, 2 (syn i synowa powoda) przeciwko. W dniu 5 sierpnia 2014 r. powód otrzymał pismo zawiadamiające o treści uchwały, bez jej uzasadnienia, z pouczeniem o możliwości wniesienia powództwa. Pozew został wniesiony w ustawowym terminie. Sąd pierwszej instancji uznał za bezpodstawne zarzuty o charakterze formalnym. Stwierdził, że statutowy obowiązek wysłuchania wyjaśnień zainteresowanego członka nie dotyczy posiedzenia Rady Nadzorczej podejmującej uchwałę w sprawie wykluczenia, ponadto powoda powiadomiono o zamiarze podjęcia uchwały i możliwości złożenia wyjaśnień, czego sam zaniechał. Nie wykazał on ponadto, aby nie zaproszenie do osobistego stawiennictwa na posiedzeniu Rady Nadzorczej mogło mieć wpływ na podjęcie uchwały. Powód nie stawiał się również na Nadzwyczajnym Walnym Zgromadzeniu Członków Spółdzielni, na którym rozpoznawano jego odwołanie, mimo że osobiste stawiennictwo było obowiązkowe. Sąd uznał za okoliczność pozbawioną znaczenia pozostawanie powoda na zwolnieniu lekarskim wskazując, że absencja ta ma charakter ciągły, nie stanowi przeszkody do aktywności polegającej na przybywaniu do siedziby spółdzielni w celu spotkania się z lustratorami, uczestniczeniu w postępowaniach sądowych, działalności w związku zawodowym i wystąpieniach dotyczących pozwanej. Potwierdził, że doszło do naruszenia wymogu doręczenia uchwały Walnego Zgromadzenia z uzasadnieniem, przewidzianego w § 31 ust. 6 statutu, ale uznał, iż wobec zaskarżenia w obecnym procesie tylko uchwały Rady Nadzorczej i braku wpływu na treść uchwały nie jest to istotne. Uznał, że nie doszło do naruszenia § 22 ust. 3 statutu, w myśl którego wykluczenie członka nie może nastąpić po upływie miesiąca od daty uzyskania przez Spółdzielnię wiadomości o okolicznościach je uzasadniających. Oceniał, że powód wprawdzie już wcześniej podejmował liczne działania i krytykował sposób prowadzenia spółdzielni, ale członkowie byli przekonani o jego czasowym zaangażowaniu. Skoro jednak powód, po przeprowadzeniu czternastu kontroli i postępowań sprawdzających, które nie potwierdziły zarzutów nie zaniechał ich powtarzania, w tym oskarżania o popełnienie przestępstw, to pismo z dnia 27 marca 2014 r. stanowiło przejaw eskalacji bezpodstawnej krytyki, świadome i celowe naruszanie dóbr osobistych członków Spółdzielni, zatem było samodzielną i nową podstawą wykluczenia.

Sąd podkreślił, że liczne działania powoda utrudniały Spółdzielni normalne funkcjonowanie, wprowadziły wyjątkowo nieprzyjemną atmosferę w pracy członków, co mogło rzutować na efektywność prowadzonej przez nią działalności gospodarczej. Stwierdził, że naruszenie norm społecznych wykroczyło poza przeciętną i możliwą do przyjęcia miarę.

Sąd Apelacyjny dokonał odmiennej oceny prawnej. Uznał, że naruszony został § 22 ust. 3 statutu, w myśl którego wykluczenie nie może nastąpić po upływie jednego miesiąca od daty uzyskania przez Spółdzielnię wiadomości o okolicznościach je uzasadniających. Pismo powoda do Walnego Zgromadzenia Członków Spółdzielni z dnia 27 marca 2014 r. nie stanowiło bowiem nowej okoliczności, która powinna być uznana za samodzielną podstawę wykluczenia. Takie stanowisko Sądu pierwszej instancji uznał za nieuprawnioną konwalidację uchybionego terminu z § 22 ust. 3 statutu oraz „mylną identyfikację przyczyny wykluczenia”. Oceniał ponadto, że kluczową dla rozstrzygnięcia kwestią jest to, czy takie jednorazowe zachowanie powoda wypełniało znamiona uporczywego i świadomego naruszenia postanowień statutu. Wskazał, że art. 24 § 2 prawa spółdzielczego ”ogólnie” stanowi, że wykluczenie członka może nastąpić wypadku, gdy z jego winy umyślnej lub powodu rażącego niedbalstwa dalsze pozostawanie w spółdzielni byłoby sprzeczne z postanowieniami statutu lub dobrymi obyczajami. Powołane w uchwale postanowienia statutu dotyczą wykluczenia członka ze spółdzielni z przyczyn uzasadniających według przepisów prawa pracy rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika, w razie ciężkiego naruszenia obowiązków członkowskich lub umyślnego działania na szkodę spółdzielni, przyczyn uzasadniających według przepisów kodeksu pracy rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika, naruszenia obowiązków członkowskich albo umyślnego działania na szkodę spółdzielni, w szczególności uporczywego i świadomego naruszania postanowień statutu, obowiązujących regulaminów i uchwał organów spółdzielni i nieprzestrzegania zasad współżycia społecznego. Sąd drugiej instancji uznał, że te przesłanki wykluczenia nie ziściły się. Wskazał, że pismo powoda miało incydentalny charakter i „mieściło się jeszcze w granicach dozwolonej krytyki”. Nie miało cechy uporczywości, skoro powód praktycznie od 2012 r. przebywa na zwolnieniach

lekarskich, nie brał w obradach organów pozwanej, zatem „w okolicznościach sprawy nie ma mowy” o nasileniu niewłaściwych zachowań i o ich powtarzalności. Wprawdzie przez cały ten czas powód krytykował członków organów spółdzielni, inicjował kontrole i postępowania sprawdzające, ale nie można „z góry założyć, że miały one wyłącznie na celu pogorszenie wizerunku spółdzielni” zwłaszcza, że pomiędzy nim a pozostałymi członkami bezspornie istnieje konflikt. Fakt, że wyniki postępowań nie potwierdziły wątpliwości powoda nie oznacza, że swoim zachowaniem naruszył zasady współżycia społecznego. Sąd stwierdził, że „naturalne spory” nie mogą być rozwiązywane w tak radykalny sposób, jak wykluczenie „niektórych ze spierających się osób” ze spółdzielni. Odwołał się do poglądów wyrażanych w orzecznictwie, że nawet skorzystanie z mechanizmów kontrolnych, którymi dysponują organy ścigania i podanie sporu do publicznej wiadomości mogą jedynie świadczyć o niedostatecznym wykorzystaniu organu kontrolującego w spółdzielni, jakim jest rada nadzorcza, a nie powinny być kwalifikowane jako zawinione zachowanie, nie dające się pogodzić z postanowieniami statutu i dobrymi obyczajami.

Pozwana wniosła skargę kasacyjną od powyższego wyroku w całości. Dochodząc jego uchylecia i orzeczenia co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa, ewentualnie uchylecia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania w ramach podstawy naruszenie prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) zarzuciła uchybienie art. 193 § 3 prawa spółdzielczego w związku z § 22 ust. 3 Statutu Spółdzielni poprzez uznanie, że przyczyny wykluczenia zostały zastosowane z przekroczeniem terminu jednego miesiąca od momentu uzyskania przez Spółdzielnię wiedzy o okolicznościach uzasadniających wykluczenie; art. 24 § 2 prawa spółdzielczego w związku z § 22 ust. 2 pkt 1 i § 22 ust. 2 myślnik pierwszy statutu Spółdzielni przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że zarzuty powoda podniesione w stosunku do innych członków Spółdzielni nie odpowiadają kryteriom, pozwalającym na ich zastosowanie w celu uzasadnienia wykluczenia.

Sąd Najwyższy zważył:

Jak zgodnie przyjmuje judykatura i piśmiennictwo prawnicze stosunek członkostwa w spółdzielni ma charakter cywilnoprawny. Pozbawienie członkostwa na skutek wykluczenia lub wykreślenia następuje w wyniku jednostronnego oświadczenia woli spółdzielni o charakterze prawokształtującym, które podlega kontroli sądowej. Specyfika stosunków prawnych w spółdzielniach pracy, w których uchwała o wykluczeniu prowadzi do ustania zarówno stosunku spółdzielczego jak i stosunku pracy, stanowiła uzasadnienie wprowadzenia ograniczeń terminu podejmowania uchwały w tym przedmiocie, na wzór przepisów kodeksu pracy o rozwiązywaniu umów o pracę bez wypowiedzenia. Z tych względów art. 193 § 3 ustawy z dnia 16 września 1982 r. prawo spółdzielcze (w relewantnym brzmieniu - jedn. tekst Dz. U. z 2013 r., poz. 1443), dalej jako: „p.s.”, powtórzony w § 22 ust. 3 statutu pozwanej, stwierdza, że wykluczenie nie może nastąpić po upływie jednego miesiąca od uzyskania przez spółdzielnię wiadomości o okolicznościach je uzasadniających. Wyjaśniono, że jest to przepis ochronny, ustanowiony w interesie członka spółdzielni – pracownika, któremu gwarantuje, że groźba wydalenia, chociażby spowodowana zawinionym, ciężkim naruszeniem obowiązków, nie będzie trwała dłużej jak miesiąc od powzięcia stosownej informacji przez spółdzielnię (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2010 r., II PK 316/09, nie publ.). Przystępując do oceny zasadności podstawy kasacyjnej wskazującej na naruszenie wskazanego przepisu przypomnieć należy, że organ, który podjął uchwałę w sprawie wykluczenia ma obowiązek zawiadomić członka na piśmie wraz z uzasadnieniem o wykluczeniu, a uzasadnienie powinno przedstawiać motywy, którymi kierował się organ spółdzielni uznając, że zachowanie członka wyczerpuje przesłanki wykluczenia określone w ustawie lub statucie. Kognicja sądu w postępowaniu o uchylenie uchwały ogranicza się do ustalenia i badania przyczyn wykluczenia wskazanych w uchwale, następnie ich oceny w aspekcie zawinienia i prawidłowości kwalifikacji podstawy wykluczenia w oparciu o przepisy ustawy i statut (por. nie publikowane wyroki Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2014 r., V CSK 545/13, z dnia 29 stycznia 2007 r., IV CKN 590/6, z dnia 5 września 2002 r., II CKN 9/01). Oznacza to, że zachowanie terminu z art. 193 § 3 p.s. należy odnosić tylko i wyłącznie do zdarzenia, które zostało wskazane w uchwale jako przyczyna wykluczenia członka. Jeżeli działania

(zaniechania) członka mają charakter ciągły lub powtarzający się termin ten, w zasadzie, powinien być liczony od daty ostatniego z nich. Taka wykładnia powołanego przepisu wynika nie tylko z jego brzmienia, ale i celu. W wypadku kontynuacji działań (zaniechań) uzależnienie terminu podjęcia sankcji już od daty pierwszego z nich praktycznie ubezpieczyłoby możliwość zastosowania sankcji, pozbawiałaby znaczenia przesłankę „uporczywości”. Stanowiłoby tym samym swoiste przyzwolenie na bezkarność dalszych tożsamyh naruszeń obowiązków ciążących na członku spółdzielni (deliktów członkowskich). Treść uchwały nie pozostawia wątpliwości co do tego, że bezpośrednią przyczyną wykluczenia była treść pisma powoda z dnia 27 marca 2014 r. Powtarzalność zawartych w nim zarzutów nie uzasadniała przyjęcia uchybienia terminu podjęcia uchwały.

Odnosząc się do kolejnego zarzut podniesionego w ramach podstawy kasacyjnej należy zwrócić uwagę, że w części początkowej uchwały Rady Nadzorczej powołano szereg przepisów i postanowień statutu, w tym o charakterze kompetencyjnym i odnoszących się do różnych podstaw wykluczenia. Taka asekuracyjna praktyka organów spółdzielni legła u podstaw przyjęcia w orzecznictwie, że wystarczające jest potwierdzenie którejkolwiek z przyczyn wykluczenia zasadności zastosowania w odniesieniu do niej choćby jednej ze wskazanych podstaw. Podstawa rozwiązania stosunku członkostwa przez wykluczenie istnieje tylko wówczas, gdy czyn członka jest pod względem przedmiotowym sprzeczny z postanowieniami ustawy, statutu spółdzielni lub dobrymi obyczajami, a pod względem podmiotowym - zawiniony. Przyjmuje się, że winę umyślną można przypisać członkowi wtedy, gdy jego stosunek psychiczny do czynu jest świadomy, a ponadto gdy członek, mając rozeznanie co do szkodliwości skutku swego postępowania, celowo do niego zmierza. W wypadku rażącego niedbalstwa chodzi o niezachowanie przez tego członka staranności, jakiej można wymagać nawet od osób o najniższym stopniu rozeznania.

Trafnie kwestionuje skarga nie zakwalifikowanie powtarzających się działań powoda i wypowiedzi o tej samej treści, nie potwierdzonych w zainicjowanych przez niego kontrolach i postępowaniach przygotowawczych jako „uporczywego i świadomego naruszenia obowiązków członkowskich” oraz „umyślnego działania na szkodę spółdzielni”. Już treść pisma powoda wskazuje świadomą i celową

kontynuację zarzutów, gdyż odwołuje się do oznaczonych pism, przypomina ich treść i zawiera zapewnienie o „nie wycofaniu się”. Niezrozumiałe jest zatem twierdzenie o Sądzie o „incydentalnym” charakterze tego wystąpienia i odwołanie do nie brania osobistego udziału w obradach organów spółdzielni w okresie przebywania na zwolnieniach lekarskich (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2005 r., I PK 145/04, OSNP 2005, nr 16, poz. 243). Poza okolicznościami faktycznymi i kontekstem sprawy pozostają przytoczone w uzasadnieniu wyroku motywy orzeczeń innych sądów, odnoszące się do „naturalnych sporów” oraz do „niedostatecznego wykorzystania organu kontrolującego w spółdzielni, jakim jest rada nadzorcza”, dla wykazania celowości wystąpienia do organów ścigania i podania sporu do publicznej wiadomości. Odnośnie do wyłączenia zawinienia wynikającego z wykorzystywania przez członka spółdzielni prawa do krytyki przypomnieć należy, że w prawem dozwolonych ramach nie mieści się przekroczenie granicy dopuszczalnej krytyki władz spółdzielni czy też prowadzenia jej w niewłaściwej formie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 września 2002 r., II CKN 916/00), zwłaszcza gdy taka krytyka jest świadomie nieprawdziwa, bądź podejmowana w złej wierze (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 1984 r., I PR 34/84, OSP 1985, z. 9, poz. 161).

Naruszenie powołanych przepisów uzasadnia podstawę kasacyjną określoną art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. w stopniu skutkującym koniecznością uchylenia zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.). O kosztach postępowania przed Sądem Najwyższym orzeczono w oparciu o art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.

Ubocznie zasygnalizować należy problem, wynikający z zaskarżenia przez powoda wyłącznie uchwały Rady Nadzorczej, związany z powołaniem w treści art. 24 § 6 p.s. alternatywy rozłącznej odnoszącej się do uprawnień członka spółdzielni w zakresie wyboru środków prawnych oraz art. 24 § 10 p.s. zawierającego normatywną regulację skuteczności wykluczenia ze spółdzielni.

jw

kc

